

УДК 930.85(008)

Світлана Герегова,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна)*

«АБЕТКА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ» МИТЦЯ ЯРОСЛАВА ПАЛАДІЯ: СИМВОЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

За всю багатотисячолітню історію українці зуміли зберегти чимало унікальних мистецьких витворів, які зосереджені у скарбниці не лише української, а й світової культури. Кожне покоління передавало у спадок своїм нащадкам власні здобутки та пам'ятки, сформовані народною культурою, підкріплені досвідом, традиціями, спогадами про історичне минуле народу. Таким чином відбувалось формування історичної пам'яті, насичене цінностями та знаннями.

Саме завдяки історичній пам'яті розвинулося усвідомлення себе як єдиного народу, який має свою історичну територію, мову, традиції, історію та самобутню культуру. Проте історична пам'ять є не лише одним із основних каналів передачі досвіду і знань про минуле, вона слугує найважливішою складовою самоідентифікації людини й суспільства загалом.

У сучасних умовах війни РФ проти незалежної України, коли держава-агресорка намагається стерти з лиця землі український народ з його самобутньою українською культурою, знищуючи культурно-мистецькі інституції, що покликані зберігати пам'ять про вагомні здобутки національної культури, а також про постаті, які їх творили, необхідно з увагою ставитися до минулого свого народу як до спільної історичної спадщини.

Враховуючи, що з боку РФ активно використовуються сучасні різноманітні технології інформаційно-психологічних впливів, які загрожують національному інформаційному простору та суверенітету української держави, дослідникам важливо проду-

кувати матеріали з грамотним висвітленням історичного минулого українського народу, насамперед, для осмислення молодим поколінням проблематики, яка замовчувалась або ж взагалі була заборонена державою, насиченою комуністичною ідеологією. Адже саме історична пам'ять дає можливість молодій людині відчутти себе нащадком свого народу та визначитись із власною національною самоідентифікацією.

Не заглиблюючись у теоретичні дискусії щодо самого поняття ідентичності, все ж варто враховувати, що «національно-культурна ідентичність підлітка виявляється у суб'єктивному переживанні належності до українського народу, нації, свідоме прийняття його моральних цінностей, що характеризується ототожненням і формуванням відповідної національної Я-концепції, що виявляється у власній самоповазі, національній гідності, умінні користуватись правами і свободами, справедливості, відповідальності, любові до України та бажанні пов'язати свою долю з долею України» (Бех, Журба, 2017 с. 24).

Яскравим прикладом збереження національної ідентичності є українські митці, які свого часу вимушено покинули рідну землю та, навіть асимілюючись у суспільне середовище країни свого перебування, не забули свого коріння, продовжуючи у своїй творчості сповідувати родинні цінності і шанувати традиції свого народу. Крім цього, мистецька спадщина, витворена українцями в еміграції, уможливила презентацію за кордоном особливостей національних традицій, побуту та окремих епізодів історії українського народу, що обумовлювало об'єднання українців в осередки діаспори.

У цьому ряду й постать скульптора і різьбяр Ярослава Паладія, який народився 21 квітня 1910 р. в невеличкому буковинському с. Кострижівка (нині – Чернівецької обл.), а 19 січня 1977 р. знайшов свій останній спочинок на американській землі.

Історичні умови, в яких опинилася Буковина, змусили українського хлопця навчатися у румуномовних сільській школі та ліцеї імені Гр. Гіка у м. Дорохой, де було зафіксовано румунське громадянство та національність, адже всіх, хто народився на Буковині, влада вважала румунами. Далі була військова служба та навчання в Академії Мистецтв у Бухаресті, згодом Педагогіч-

ний Університетський семінар за спеціальністю «образотворче мистецтво та каліграфія». Проте, із встановленням радянської влади на Буковині Я. Паладій у числі інших представників інтелігенції краю, покинув рідну землю. У 1944 р. разом із дружиною вони опинились у Австрії, де Паладій став членом Співки українських науковців, літераторів і мистців, і де йому «повернули» його українську національність (Герегова С.).

У 1949 р. Я. Паладій у числі митців, які опинилися у таборах Німеччини і Австрії, та почали перебиратися у країни за океаном, шукаючи собі кращого пристановища. Розпочався наступний період його життя: американський. Оселившись у Нью-Йорку, він брав участь у виставках, які влаштовувало ОУМА, а також активно співпрацював з товариством Українського академічного козацтва «Чорноморе» у Філадельфії, члени якого вважали його своїм Батьком, Української буковинської громади в Нью-Йорку, – створивши для них ряд національних за змістом печаток та екслібрисів.

Ціла низка витворів Я. Паладія за національною тематикою визнана у світі, зокрема: «Князь Ігор» (гіпсова горо-різьба, під бронзу), «В'їзд Б. Хмельницького до Києва» (пірографіка на основі картини буковинського художника М. Івасюка), акварель «Перехоплення турецького посланця». Він спроектував пам'ятники Тарасові Шевченку та гетьманові Івану Мазепі, макет останнього з них встановлено в Українській Православній Консисторії в Музеї у Савт Бавнд Бруку як пам'ять жертвам голодомору в Україні 1932-1933 рр. Цінними є портрети митрополита Андрея Шептицького та Патріарха Йосипа Сліпого (техніка випалювання на липовій дошці), які зберігаються в Українському Патріаршому музеї у Римі (2).

Проте найдорожчим своїм «творчим дітищем» митець вважав «Абетку з історії України», яка дійсно є унікальною. Вона відрізняється від тих, котрі ми звикли бачити, навчаючи своїх маленьких дітей, і на нашу думку, розрахована, для читачів більш старшого віку, та стане у нагоді дорослим, які мають бажання більше дізнатися про історію України. Працюючи над нею майже три роки, скульптор намагався, щоб кожна із 33 літер-ілюстрацій, нагадала малому й старому дорогий серцю образ рідної України.

Виконуючи літери, автор їх не просто малював, а «вибудовував», обравши за матеріал молодий дуб, – улюблене дерево українського народу, що символізує фізичну і духовну міць його синів. Як зауважив мистецтвознавець М. Островерхий: «У Паладія буква – лиш мотив, засіб, щоб викликати у творчій уяві мистця цілі образи з українського життя, з історії України, Церкви, побуту...» (Паладій, 1973, с. 6-7). Кожна з літер, розташована у відповідному порядку, має неабиякий символічний зміст, що підкреслюється рядками, вміщеними у вступі видання:

*Ходімо, юначе, дівчино,
В «Абетки» незнані краї:
Пізнаєм свою Україну
І мову чудову її!*

Літери-ілюстрації з «Абетки з історії України» Я. Паладія (1973):

«А» – Архангел та «Ф» – Франко

Згідно алфавіту, першою літерою «Абетки...», стала літера «А», до якої автор вносить цікавий акцент, зображуючи на щиті Архангела український герб-тризуб, що став символом незалежної держави Україна. Візуалізуючи літери, він розміщує його ще двічі: на щиті князівського дружинника («Щ») та на формі спортсмена («С»). Практично усі зображення літер заглиблюють читача в історичне минуле нашої держави: «І» – князь Ігор, «Г» – гетьман, «Д» – Довбуш, «З» – запорожці, «О» – княгиня Ольга, «Ц» – церква (точна копія гуцульської церкви у Гантері), «Ш» – Шевченко тощо. Деякі з літер, наприклад, «Ф» – портрет І. Франка

та його твори: «Захар Беркут», «Мойсей», «Каменярі», об'єднані в єдину композицію, презентують історію України крізь призму особи-творця в її історії.

Любов до рідної землі, багатой і щедрої на хліб, відчувається у літері-картині «Ж» – жнива; туга емігрантів за рідною домівкою – «хатою під стріхою – гніздом наших прадідів» – у літері-ілюстрації «Х» – хата... (Паладій Я., 1973). У цьому проявився задум митця: кожна літера-картина – це завершений образ, який автор створював з фаховою відповідальністю та глибокою вдумливістю, ставлячи під ними короткі влучні підписи. Уперше літери-картини української абетки, розміщені на спеціальних стендах, було представлено автором у серпні 1968 року в Українському інституті Америки з нагоди приїзду верховного архієпископа (патріарха) і кардинала Йосипа Сліпого. Нині ці мистецькі твори також зберігаються в Українському патріаршому музеї в Римі.

Українська абетка побачила світ як ювілейне видання НТШ (том 10) в серії Української Літературної Бібліотеки у 1973 р. Із підписами поета Леоніда Полтави, вміщеною картою України, «Абетка...» стала своєрідним джерелом знань з української історії, миттєво здобувши популярність в українському діаспорному середовищі. Уже після смерті автора декілька примірників видання вперше потрапили й в Україну: подаровані дружиною Паладія учасникам львівського дитячого хору «Дударик», які були з гастролями у США (Гарасевич, М., с. 20). Пізніше «Абетка...» була передрукована в Україні, зокрема у київському видавництві «Пам'ятки України» (1993), та в Чернівецькому – «БукРек» (2010).

Цікаво, що на пам'ятнику митця, відкритому на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Савт Бавнд Бруку у 1980 р., викарбовано його прізвище літерами-ілюстраціями з його відомої «Абетки...», що слугують продовженням його мистецької творчості.

Отже, аналізуючи зміст «Абетки...», можна стверджувати, що вона є яскравим прикладом відображення символізації української національної ідентичності у мистецькій спадщині українців за кордоном, і в умовах сьогодення є надзвичайно актуальною

за візуальним і текстовим наповненням та може сприяти формуванню національно-культурної ідентичності та громадянської позиції молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех, І., & Журба, К. (2017). Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. *Гірська школа українських Карпат*, (16), 24-33.
2. Гарасевич М. (1979). Шедевр. *Нові дні*, (Ч.6.), 19-20.
3. Герегова С.В. ПАЛАДІЙ Ярослав [Електронний ресурс]. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Paladij_Y
4. Паладій, Я. (1973). Абетка з історії України. Текст Леоніда Полтави *Наукове Товариство ім. Шевченка. Українська літературна бібліотека*. (Т.10. Число із бібліотеки з Вашингтону 72-8817. Нью-Йорк).